

DWARS DOOR
DE MIDDELLANDSE
ZEE

ARNOUT HAUBEN
MARIJN SILLIS

009	PROLOOG VAN STEEN NAAR STEEN
012	Gibraltar DE POORT NAAR DE DE MIDDELLANDSE ZEE
022	De Balearen KRUISPUNT VAN BESCHAVINGEN
056	De Hyerische Eilanden EEN GOUDEN ARCHIPEL
072	Corsica DE STRIJD OM VRIJHEID
100	De Maddalena-eilanden EEN CARAIBISCHE ARCHIPEL
122	Sardinië DE SANDAAL VAN ITALIE
146	De Eolische Eilanden VULKANEN OP ZEE
160	Sicilië EILAND VAN OVERVLOED
194	De Pelagische Eilanden DE POORT NAAR EUROPA
208	Malta HET EILAND VAN PAULUS
234	De Ionische Eilanden IN HET SPOOR VAN ODYSSEUS
258	De Cycladen DE POSTKAART VAN GRIEKENLAND
282	Kreta DE BAKERMAT VAN ONZE BESCHAVING
316	Venetie EEN VERRASSENDE WENDING
347	ZEE VAN BOEKEN
350	DANKWOORD

An aerial photograph of Gibraltar, showing the rugged coastline on the left with buildings and a road. The deep blue Mediterranean Sea extends to the horizon under a vast, cloudy sky. A small ship is visible on the water in the distance.

GIBRALTAR

DE POORT NAAR
DE MIDDELLANDSE ZEE

●●●● Route

Spanje

LA LINEA

Gibraltar

ROTS VAN
GIBRALTAR

*Middellandse
Zee*

*Atlantische
Oceaan*

Ceuta

Marokko

Gibraltar

De poort naar de Middellandse Zee

Gibraltar. Veel meer dan een rots is het niet. Maar toch is de Britse kolonie een van de meest strategische punten van de Middellandse Zee. Wie het schiereiland aan de toegangspoort van de Middellandse Zee in bezit heeft, controleert de zeevaart tussen de Atlantische Oceaan en de mediterrane regio.

Zijn naam heeft Gibraltar te danken aan de Moorse legerleider Tariq ibn Zijad. Hij steekt in 711 vanuit Noord-Afrika de smalle zee-engte over en verovert het Iberische schiereiland. De rots van Gibraltar wordt in het Arabisch *Jabal Tariq*, de berg van Tariq. In het Spaans is de Arabische benaming verbasterd tot Gibraltar.

In de middeleeuwen woedt op en rond Gibraltar een felle strijd tussen Noord-Afrikaanse moslims en Europese christenen. Die laatste trekken uiteindelijk aan het langste eind, maar dat betekent niet dat de rust weerkeert op Gibraltar. Na een woelige periode van Europese oorlogen komt de rots in 1713 in handen van de Britten terecht. Ze verbouwen Gibraltar, dat amper zeven vierkante kilometer groot is, tot een oninneembaar fort. De rots wordt ondertunneld en vol kanonnen gezet.

De Engelse aanwezigheid steekt de Spaanse machthebbers al meer dan driehonderd jaar de ogen uit, ook door de brexit laaiden de emoties opnieuw hoog op. *But the British are here to stay*. Of toch zolang de berberapen op de rots wonen.

De zon staat ondertussen hoog aan de hemel. We dalen de rots van Gibraltar af. Enkele berberapen gaan met elkaar in de clinch. Ze slaan naar elkaar en maken een schel, krijsend geluid. Ik wil de dieren van wat dichterbij bekijken, maar in mijn ooghoek zie ik twee werkmannen in oranje overall naar me zwaaien. ‘Je kunt maar beter voorzichtig zijn met die dieren, want ze kunnen agressief uit de hoek komen’, zegt de jongste van de twee. Met zijn donkere looks ziet hij er Spaans uit, maar hij praat sappig Engels. Op zijn telefoon laat hij een filmpje zien van toeristen die op de loop moeten voor een meute krijsende apen.

- ‘De makaken verdedigen hun territorium’, zegt de man. ‘Als je voor ze op de loop gaat, zijn ze onverbiddelijk. De aap die je aanvalt, blijft je achtervolgen. En heel zijn clan doet mee.’
- ‘Zijn ze gevaarlijk?’
- ‘Heb je hun tanden al eens gezien? Geloof me: daar word je liever niet door gebeten.’
- ‘Wat moeten we dan doen als ze aanvallen?’
- ‘Simpel: blijven staan. Je groot maken. *Stand your ground.*’

Stand your ground. Het is wat de Britten al jaren doen op Gibraltar. Ook al gaat het maar over een paar vierkante kilometer: de rots is van hen, niet van Spanje. ‘Zolang er berberapen op *the rock* zijn, is Gibraltar Brits grondgebied’, zegt de werkmans.

Het is een eeuwenoud gezegde, maar de Britten nemen het heel serieus. Toen er in 1944, in volle Tweede Wereldoorlog, nog maar zeven apen overbleven in de Britse exclave, gaf Winston Churchill het bevel om meteen nieuwe dieren over te vliegen. Vanuit Noord-Afrika deden vijf nieuwe, vrouwelijke makaken hun intrede op Gibraltar: Daisy, Beatrice, Jane, Kathleen en Madeline. Dagelijks gaan dierenverzorgers de rots op om de nakomelingen op te volgen en te verzorgen.

De apen laten ons gelukkig met rust. We komen veilig aan in het centrum van Gibraltar. De stralende zon voelt niet meteen Brits aan, maar Engelser dan de rode telefooncellen wordt het niet. Vanachter een hekje kijkt een vrouw nieuwsgierig naar onze camera. Haar kleine voortuintje hangt vol Britse vlaggetjes en andere prullaria. ‘*Good morning, sir!*’

De vrouw stelt zich voor als Emma. Ze nodigt me uit op haar kleine terras. Er wordt thee aangevoerd. ‘We reizen van hieruit dwars door de

Middellandse Zee richting Jeruzalem’, vertel ik. ‘Maar ik moet toegeven: het voelt absurd om die tocht uitgerekend in Groot-Brittannië te beginnen.’ Emma moet er om glimlachen.

- ‘Wij spreken Engels en betalen met de pond. Onze levensstijl is Brits. Ons werk is op Groot-Brittannië gericht. We houden van Spanje, gaan er graag naartoe. Maar Gibraltar is Brits grondgebied en wij zijn Britten.’
- ‘Dat onderscheid is hier echt belangrijk, hé?’
- ‘Tuurlijk. Waar kwam jij ook alweer vandaan? België? Wel, als de Fransen morgen binnenwandelen en zeggen dat België Frans wordt, wat zou jij dan zeggen?’

Emma’s echtgenoot Bob komt erbij zitten. Ook hij praat met zo’n heerlijk Brits accent. Hij was negen in 1967, een belangrijk jaar voor de Britten op Gibraltar. ‘Zoals veel Spaanse leiders ergerde ook dictator Franco zich aan onze aanwezigheid’, vertelt Bob. ‘Hij organiseerde een referendum, in de hoop Gibraltar terug te winnen. Maar 99,5 procent van de inwoners koos ervoor om bij Groot-Brittannië te blijven!’ Franco was razend en smeedt uit rancune de grens dicht. ‘We konden nergens meer heen, families en vrienden werden van de ene dag op de andere uit elkaar gerukt.’ Bobs stem klinkt wat schokkeriger dan enkele minuten geleden.

Emma en Bob

- ‘Je wordt er nog steeds emotioneel van?’
- ‘Het was dan ook een schande, een pure oorlogsdaad! Dertien jaar lang bleef de grens met Spanje dicht. Onze ouders geraakten nog amper aan eten en levensmiddelen. Zelfs de telefoonlijnen werden afgesloten. Familieleden en vrienden moesten naar het hek om elkaar te zien. Over een meterslange strook niemandsland heen schreeuwden ze nieuws over de overlijdens en geboortes naar elkaar.’
- ‘Zouden jullie vandaag hetzelfde stemmen?’
- ‘*Of course!*’
- ‘En zouden jullie vechten voor jullie rots?’
- ‘We zouden er zelfs voor willen sterven.’
- ‘Is dat niet wat overdreven?’
- ‘Natuurlijk is oorlog de remedie niet, maar we zullen Gibraltar nooit meer loslaten. Onze families hebben hier zoveel moeten doorstaan. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden ze in allerijl geëvacueerd. Door Franco werden ze in totale isolatie gezet. Onze ouders hebben gestreden voor Gibraltar, dat mogen wij nu niet loslaten.’

‘Als ze Gibraltar morgen van ons afnemen,’ besluit Emma, ‘graaf ik meteen mijn ouders op en laat ik hun gebeente naar Engeland overvliegen.’ ‘Maar,’ vult haar echtgenoot aan, ‘zover zal het nooit komen. Spanje mag ons land blijven claimen, *but we will never surrender.*’

No surrender. Als de 35.000 Britten die op Gibraltar wonen even standvastig zijn als Emma en Bob, zal Gibraltar tot in de eeuwigheid Brits grondgebied blijven. Maar wij moeten verder. Over de grens die Franco ooit dichtgooide. Naar Spanje.

De landingsbaan van Gibraltar

Het smokkelparadijs

Nood breekt wet

Na het einde van de Spaanse burgeroorlog in 1939 gaat Spanje gebukt onder grote armoede. De Spanjaarden hebben nood aan medicijnen en levensmiddelen en kijken daarvoor naar hun buurlanden. In het zuiden van het land is dat Gibraltar. De Britse uithoek wordt een smokkelparadijs.

Geneesmiddelen, melkpoeder, tabak, aanstekers, suiker, koffie en nylon worden illegaal van Gibraltar naar Spanje gevoerd. Voor vele Spanjaarden is het een kwestie van overleven, iedereen doet zijn duit in het zakje. De Spaanse mannen zetten grote netwerken op en smokkelen levensmiddelen met boten of in het frame van hun fietsen. De vrouwen gaan op eigen houtje te werk, verstoppen alles onder hun rokken en trekken onder de dictatuur van Franco dagelijks de grens over. Omdat velen van hen tijdens de burgeroorlog weduwe zijn geworden, gaan ze in het zwart gekleed. De lange rijen zwartgeklede vrouwen aan de grensposten krijgen een passende bijnaam: de mierenhandel.

Hoewel het vandaag niet langer levensnoodzakelijk is, zijn de smokkelroutes tussen Gibraltar en Spanje niet opgedroogd. Vooral sigaretten, die in Gibraltar een pak goedkoper zijn, gaan nog vaak illegaal de grens over. Spanjaarden die vlak bij Gibraltar wonen, mogen maandelijks vier pakjes tabak kopen in de Britse exclave. Maar in realiteit wordt er veel meer opgehaald en doorverkocht.

In 2017 namen de Spaanse autoriteiten 600.000 pakjes sigaretten in beslag. Eén op de drie sigaretten die in de Zuid-Spaanse regio Andalusië opgestoken wordt, zou illegaal het land binnengekomen zijn. De smokkelaars riskeren hoge boetes. De vraag blijft welke impact de brexit zal hebben.

We trekken naar de grens. Niet alleen ten tijde van Franco, maar ook recent hing hier nog spanning in de lucht. Zou Gibraltar na de brexit een nieuwe Europese buitengrens worden? Pas op het allerlaatste nipper-tje kwamen de Spanjaarden en de Engelsen tot een akkoord. Gibraltar zou – of toch zeker tijdelijk – in de Schengenzone blijven. Mensen en goederen kunnen dus nog vrij over de Spaans-Engelse grens bewegen. Zeker voor de Spaanse grensbewoners is dat een opluchting, want zo'n tienduizend van hen reizen dagelijks naar Gibraltar voor hun – beter betaalde – job.

Ze moeten dan wel eerst een landingsbaan over. Want de grens tussen Spanje en Gibraltar wordt gemarkeerd door... een luchthaven. We worden tegengehouden door een simpele slagboom. Het voelt compleet waanzinnig. Als ik in België voor zo'n rood-witte paal sta te wachten, kan er hoogstens een trein voorbijrazen, maar hier bulderen de motoren van opstijgende en landende vliegtuigen.

Nadat een oranje Airbus van EasyJet uiteindelijk is geland, kunnen we verder. Een agent leidt de oversteek van voetgangers, fietsers, brommertjes en auto's in goede banen. We komen aan bij het befaamde hek dat Franco ooit liet afgrendelen. Vlak voor ons ligt La Línea de la Concepción. De Spaanse stad werd in de achttiende eeuw letterlijk tegen de grens aangebouwd om de expansiedrift van de Britten in te tomen.

We wandelen Spanje binnen en trekken naar de haven. Het is tijd voor de eerste van vele boottochten op onze reis door de Middellandse Zee.